

**Про виконання плану заходів з реалізації
Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні
на період до 2030 року в закладах освіти Одеської області**

На виконання Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, рішення колегії Департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації від 23.12.2024 №2/4 *«Про діяльність інклюзивно-ресурсних центрів області»* органами управління освітою сільських, селищних, міських рад, закладами освіти обласної комунальної власності, закладами професійної, фахової передвищої та вищої освіти забезпечено заходи з формування безпечного освітнього середовища в закладах освіти.

Рішення Колегії Департаменту виконується частково.

Комплексним документом, який передбачає створення безбар'єрного простору в різних вимірах (освітньому, цифровому, інформаційному, фізичному, суспільному та економічному) є Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, де серед завдань з її реалізації визначено розвиток мережі та підтримка інклюзивно-ресурсних центрів, забезпечення їх достатньою кількістю кваліфікованих фахівців, методичними матеріалами і обладнанням та налагодження співпраці із закладами освіти.

Сучасне суспільство активно рухається до створення інклюзивного середовища, де кожна людина, незалежно від фізичних чи психічних особливостей, може реалізувати свій потенціал.

На розв'язання цих завдань спрямована і Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року.

Для осіб з особливими освітніми потребами це не просто важливий аспект, а основна умова для отримання якісної та доступної освіти.

Безбар'єрність в освіті – це створення умов, при яких люди з інвалідністю чи іншими особливостями не відчують обмежень у доступі до знань.

Це включає не тільки фізичні бар'єри, такі як відсутність пандусів чи спеціальних ліфтів, але й соціальні, психологічні та освітні перешкоди, які можуть завадити повноцінному навчанню.

Фізична доступність закладів освіти – це один із важливих кроків до забезпечення рівних можливостей для всіх учнів.

Для осіб з обмеженими можливостями руху важливими є наявність пандусів, ліфтів, спеціально обладнаних санітарних кімнат.

Також важливим аспектом є адаптація навчальних приміщень та обладнання для учнів з вадами зору або слуху – використання шрифту Брайля, аудіо підтримки, спеціальних освітніх технологій.

Забезпечення фізичної доступності закладів освіти області є одним із пріоритетних питань, адже, в області ми маємо лише, орієнтовно, 60 % закладів освіти, у яких забезпечено доступність до першого поверху відповідно ДБН, і лише 25 % споруд цивільного захисту, є безбар'єрними або частково безбар'єрними.

Не менш важливою є психологічна безбар'єрність, яка передбачає створення атмосфери прийняття і підтримки дитини з ООП.

Для учнів з особливими освітніми потребами важливо відчувати, що вони є повноправними учасниками навчального процесу.

А це вимагає толерантного ставлення з боку педагогів та однолітків, а також підготовки викладачів до роботи з такими дітьми.

Важливим показником безбар'єрності в освіті є формування мережі інклюзивно-ресурсних центрів, спеціальних та інклюзивних закладів (класів груп), тобто системи освітньої підтримки дитини з особливими освітніми потребами.

Інклюзивно-ресурсні центри (далі – ІРЦ) – це спеціальні установи системи освіти, які мають завдання якомога раніше виявити в дитини особливі освітні потреби й надати їй фахову і компетентну допомогу.

В області таких центрів функціонує 43, один з них утворений у 2025 році Красносільської сільської ради).

Аналіз виконання рішення колегії показав, що 43 ІРЦ обслуговують дітей, які проживають на території 35 громад, ще 37 територіальних громад уклали угоди про співробітництво з цими центрами, як це передбачено пунктом 7 Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545, 2 територіальні громади не мають дітей з особливими освітніми потребами на своїй території, а 17 громад до цього часу не уклали жодних договорів.

Таким чином, незважаючи на рішення колегії Департаменту, у 17 територіальних громадах (Кароліно-Бугазька, Старокозацька, Маразліївська, Тузлівська, Дивізійська, Шабівська, Петровірівська, Старомаяківська, Чогодарівська, Кулевчанська, Петропавлівська, Плахтіївська, Успенівська, Шабівська сільські; Ширяївська, Сергіївська, Буджацька селищні ради), порушені вимоги законодавства щодо обов'язковості забезпечення супроводу дітей з ООП, не здійснені заходи щодо укладання договорів, що свідчить про те, що дітям з ООП та батькам, що їх виховують, немає до кого звернутися, інклюзивне навчання не супроводжуються, команди супроводу інклюзивного навчання у закладах освіти працюють формально, без участі представників ІРЦ, не здійснюється моніторинг виконання рекомендацій ІРЦ.

Разом з тим органами місцевого самоврядування Старокозацької, Маразліївської, Тузлівської, Дивізійської, Шабівської сільських, Сергіївської селищної рад діти направляються до Молозького ІРЦ для діагностування та надання відповідної допомоги та консультування, незважаючи на неодноразові попередження центру. Так, лише у 2025 році з цих громад направлено 63 дитини для діагностики та надання відповідної корекційно-розвиткової допомоги (Старокозацька-11, Маразліївська-4, Тузлівська-3, Дивізійськ-3, Шабівська-31, Сергіївська-11).

В черговий раз наголошуємо, що ІРЦ, відносно яких не укладенні договори про співпрацю між громадами, не обслуговують інші громади.

Вирішення цього питання можливе трьома шляхами: створення власних ІРЦ; ініціювання утворення філій в діючих ІРЦ з місцем роботи у територіальній громаді або укладання договорів про співпрацю у частині обслуговування ІРЦ інших територіальних громад.

Для методичної підтримки інклюзивно-ресурсних центрів на базі КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» працює обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, для практичної роботи якого облаштовано тренінговий центр.

Ще перед початком війни вдалося забезпечити 9 ІРЦ мобільними ІРЦ, і слід відмітити позитивні результати їх використання у роботі та супроводі дітей з ООП з віддалених населених пунктів.

Ефективно працюють мобільні групи інклюзивно-ресурсних центрів Великомихайлівської селищної, Татарбунарської, Подільської міських, Маяківської, Саф'янівської рад

Недостатньо використовують можливості мобільного ІРЦ в Доброславській селищній та Болградській та Березівській міських територіальних громадах.

На жаль, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» не в повній мірі забезпечує використання мобільного ІРЦ для методичної підтримки фахівців центрів області.

Аналізуючи річні звіти ІРЦ у системі АС «ІРЦ», встановлено, що 23 ІРЦ розміщені в окремих будівлях або на першому поверсі спільної з іншими установами будівлі, а 20 функціонують на базі закладів освіти.

1 ІРЦ пошкоджене внаслідок російської агресії (Одеський ІРЦ №1), тому працює у тимчасовому приміщенні, 3 ІРЦ у процесі ремонтів (Одеський ІРЦ №5, Красносільський, Фонтанський ІРЦ).

Будівлі інших установ у більшості є доступними для маломобільних груп населення, в них облаштовані пандуси та поручні у 37 ІРЦ, **окрім Лиманського та Теплодарського ІРЦ;**

спеціально обладнані туалетні кімнати у 34 ІРЦ, окрім Ананьївського, Бессарабського, Іванівського, Ізмаїльського, Одеського №6 ІРЦ);

у 2 ІРЦ наявні підйомники (Одеський №4, Визирський).

Встановлено, що в більшості забезпечено доступність до дверних прорізів, однак у більшості не розміщено вказівники та піктограми з надписами шрифтом Брайля, в окремих ІРЦ встановлені кнопки виклику.

Усі діти заслуговують на середовище, яке задовольняє їхні потреби бути здоровими, відчувати себе безпечно, захищено від будь-яких проявів жорстокого поводження, нехтування з боку дорослих.

Для забезпечення безпекових умов в умовах воєнного стану лише 35 мають можливості для укриття відвідувачів та працівників центру 10 ІРЦ мають укриття, 25 ІРЦ уклали договори про використання укриття іншого закладу (установи), **а у 8 ІРЦ укриття відсутні (Ананьївський, Лиманський, Одеський №8, Подільський, Саратський, Миколаївський, Фонтанський, Чорноморський).**

Відповідно до пункту 6 Положення загальна площа ІРЦ повинна становити не менше 50 м², більшість відповідають вимогам, **окрім ІРЦ №6 (площа -34 м²).**

Згідно з підпунктом 5 пункту 58 Положення органи місцевого самоврядування забезпечують створення матеріально-технічних умов, необхідних для функціонування ІРЦ.

Так, в більшості установ облаштовано окремі кабінети логопедів, дефектологів, корекційних педагогів, практичних психологів, ресурсні кімнати, зали для занять з лікувальної фізкультури, приймальні, які оснащено спеціальним та реабілітаційним обладнанням, меблями, дидактичним матеріалом, спортивним та медичним інвентарем, комплектами ігор тощо.

Однак, є ІРЦ, що не мають основних кабінетів корекційного спрямування, необхідних для роботи фахівців з дітьми.

Так, відсутні:

кабінети для індивідуальної роботи логопеда – у 4 ІРЦ (Іванівський, Ізмаїльський, Одеський №6, Теплодарський);

кабінети практичного психолога – у 6 ІРЦ (Ізмаїльський, Лиманський, Маяківський, Молозький, Одеський №6, Теплодарський);

корекційного педагога, дефектолога – у 7 ІРЦ (Бессарабський, Іванівський, Молозький, Одеський №6, Саратський, Саф'янівський, Теплодарський);

кабінети ЛФК - у 6 ІРЦ (Бессарабський, Ізмаїльський, Кодимський, Лиманський, Одеський №6, Теплодарський);

ресурсні кімнати – у 6 ІРЦ (Іванівський, Лиманський, Молозький, Ренійський, Саратський, Теплодарський).

Усього в 43 ІРЦ введено 403 ставки працівників, з яких 299 педагогічні та 104 – не педагогічні.

Фактично працює 332 працівники, з них 233 – педагогічні працівники та 99 інших працівників. 66 посад є вакантними.

Заповнені всі педагогічні посади згідно зі штатним розписом лише в 7 ІРЦ (Вилківський, Ізмаїльський, Одеський №4, Окнянський, Південнівський, Савранський, Татарбунарський ІРЦ).

У Білгород-Дністровському ІРЦ вакантні 4 із 10,5 ставок посад, у Бессарабському - 2,5 ставки із 6, у Вигодянському - 3 із 7, Іванівському - 2 із 5, Лиманському - 4 із 8, Маяківському - 4 з 8, Одеському №3 - 2,5 з 6, Одеському №9 – 3,5 із 6, Ренійському - 4 з 8; Теплодарському – 3,5 з 6.

Такий підхід не сприяє забезпеченню системного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в повному обсязі.

Аналізуючи наявність інструментарію для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей слід зазначити, що 37 ІРЦ та обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти забезпечені діагностичними методиками WISC-IV, LEITER-3, PEP-3, CASD, CONNERS-3, що є базовими для обстеження дітей різного віку з найпоширенішими освітніми труднощами. 25 фахівців ІРЦ є сертифікованими спеціалістами. Є потреба у забезпеченні 7 ІРЦ згаданими методиками.

За співпраці з Організацією об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури в області реалізовано проєкт щодо формування безпечного освітнього середовища, у рамках якого 16 ІРЦ та обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» забезпечені діагностичними методиками SAFA і MPR, які здійснюють ґрунтовне оцінювання п'яти основних сфер розвитку та труднощів у навчанні, у тому числі дітей раннього віку.

ЮНЕСКО надано допомогу у забезпеченні обладнанням Одеського ІРЦ №1, що зазнав пошкоджень внаслідок збройної агресії влітку 2025 року.

Звертаємо увагу, що відповідно до пункту 43 Положення про ІРЦ, штатний розпис ІРЦ затверджує засновник відповідно до законодавства.

Фахівці ІРЦ як педагогічні працівники мають право на підвищення посадового окладу (тарифної ставки), гарантовані виплати допомоги на оздоровлення у розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) з урахуванням підвищення при наданні щорічної відпустки.

Окремо потрібно зазначити, що фахівцям ІРЦ виплачуються премії. Преміювання працівників здійснюється відповідно до положення про преміювання, яке затверджується керівником установи за погодженням з профспілковим комітетом.

Аналіз статутів ІРЦ показав, що всі затверджені рішеннями сесій місцевих рад, у більшості відповідають вимогам Положення.

Однак, деякі громади не враховують те, що Департамент є органом управління освітою відносно ІРЦ та контролює дотримання вимог Положення про ІРЦ, і тому в Статуті вносяться зміни, що суперечать чинному законодавству у частині кадрового забезпечення, координуючих функцій тощо (останній випадок - дії Кодимської міської ради).

Серед головних завдань ІРЦ є проведення комплексної оцінки розвитку дітей та здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб у разі встановлення у них особливих освітніх потреб.

Загалом у 2024 фахівцями ІРЦ було проведено 4460 комплексних оцінок (для порівняння, у 2023 - 4199, 2022 - 3189).

При цьому 986 дітей отримували на базі ІРЦ корекційно-розвиткові послуги. Це свідчить про збільшення звернень до ІРЦ.

Фахівці є членами команд психолого-педагогічного супроводу, однак, не зобов'язані надавати КРЗ дітям, що зараховані в інклюзивні класи (групи).

Додаткові КРЗ надаються залученими закладами освіти відповідними фахівцями, що володіють компетентностями для їх надання.

Варто зазначити, що основною метою співпраці ІРЦ із закладами освіти є кваліфікована підтримка та консультування для ефективної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Повноваження фахівців ІРЦ визначаються законодавством та передбачають надання корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг в межах нормативів та можливостей робочого часу дітям, що навчаються на індивідуальній формі (педпатронаж), якщо у закладі відсутні спеціалісти, та тим дітям, що не охоплені інклюзивним чи спеціальним навчанням.

У 2025-2026 навчальному році у закладах дошкільної, загальної середньої та професійної освіти отримують освітні послуги 8920 дітей з особливими освітніми потребами, з них:

- у закладах загальної середньої освіти – 6703 (в інклюзивних класах - 3864 дитини, в спеціальних класах – 72 дитини, у закладах спеціальної освіти – 2195 дітей, в умовах педагогічного патронажу - 572 дитини);

- у закладах дошкільної освіти - 2086 дітей (в інклюзивних групах – 934 дитини, у спеціальних групах – 821 дитина у закладах дошкільної освіти компенсуючого типу - 331 дитина);

- у закладах професійної освіти - 131 учень з особливими освітніми потребами (в інклюзивних групах - 50, у спеціальних - 81).

Загальна кількість фахівців «асистент вихователя», «асистент вчителя» складала 2762 особи (2388 асистентів вчителя; 374 асистенти вихователя).

Для соціального супроводу дітей з ООП залучено 74 особи, з яких: реалізують соціальну послугу «супровід під час інклюзивного навчання» - 13 соціальних працівників (у ЗЗСО - 10, у ЗДО - 3), асистентів дитини – 61 (батьки або особи, що замінюють, у ЗЗСО - 41, у ЗДО - 20).

Узагальнюючи, ще раз хочеться зазначити, що створення інклюзивно-ресурсних центрів у територіальних громадах, укладання договорів міжмуніципального партнерства, налагодження співпраці закладів освіти з ІРЦ, належна фахова підтримка педагогічних працівників в умовах інклюзивного навчання з боку фахівців ІРЦ сприяє створенню інклюзивного, безбар'єрного та дружнього освітнього середовища, забезпеченню належних умов для якісної освіти, соціалізації, підготовки до самостійного життя та професійної діяльності осіб з особливими освітніми потребами.

Начальник відділу корекційної освіти,
соціальної роботи та взаємодії з
інклюзивно-ресурсними центрами
Департаменту освіти і науки Одеської
обласної державної адміністрації

Оксана Углік